

26. «Ислам тарийхы» 1-2-китаплар (қорақалпоқ тилида)

10:57 / 10.11.2021 2317

«Ислам тарийхы» 1-2-китаплар (қорақалпоқ тилида)

Тарийх бәрше өткен әўладлардың өмир медресеси есапланады. Тарийх арқалы тирилер өзлери ушын пайдалы нәрсени үйренип, оған әмел қылады хәм де өзлерине зыян жететуғын нәрселерден хабардар болып, оннан шетте болады.

Ислам тарийхы дегенде, әдетте, Ислам мәмлекетлери хәм де мусылман халықлардың ўаҳий нәзил болған дәслепки дәўирден баслап, хәзирги күнге шекем болған тарийхы нәзерде тутылады. Бирақ, негизинде бул тарийх дүнья басланғанынан хәзирги, биз жасап турған ўақытқа шекем

болған дәуірди өз ишине алады. Себеби, бул тарийх биринши инсан, биринши пайғамбар – Адам алайхиссаламнан басланады.

Шайх Муҳаммад Садық Муҳаммад Юсуф хазиретиниң бул мийнети Ислам тарийхының қысқаша баяны болып, автордың соңғы китапларынан бири есапланады.

Муаллиф: Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф

Таржимон: Шамсуддин Баҳауддинов

Нашриёт: «Hilol-Nashr» нашриёт-матбааси

Сана: 2021 йил

Ҳажми: 528 бет (I), 576 (II)

ISBN: 978-9943-7032-8-5

Ўлчами: 60x90 1/16

Муқоваси: қаттиқ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Дин ишлари буйича қўмитанинг 2020 йилдаги 6230-рақамли тавсияси ила чоп этилган

Мазмуны

Биринши китап

Сөз басы

Кирисиў

Қарақалпақша басылым ҳаққында

Биринши бап. Әйемги – Ислам шәриятынан алдынғы тарийх ҳаққында сөз

Биринши бөлим. Адамның жаратылыўы

Шис алайхиссалам

Идрис алайхиссалам

Халықлардың көшиўи

Екинши бөлим. Ирак пайғамбарлары ҳәм патшалықлары ҳаққында

Нуҳ алайхиссалам

Ирактағы Сумария мәмлекети

Ибраһим алайхиссалам

Ирактағы Аккад хәм Бабил мәмлекети

Ирактағы Ашурийлер мәмлекети

Юнус алайхиссалам

Екинши Бабил

Калданийлер мәмлекети цивилизациясы

Парсы мәмлекетиниң цивилизациясы

Үшинши бөлим. Шам еллериниң нәбийлери хәм цивилизациялары

Лут алайхиссалам

Исмайыл алайхиссалам

Исхақ алайхиссалам

Яқуб алайхиссалам

Юсуф алайхиссалам

Сол дәуирдеги айырым цивилизациялар

Шам үлкесинен шыққан нәбийлер

Айюб алайхиссалам

Зулкифл алайхиссалам

Ильяс алайхиссалам

Ал-Ясаъ алайхиссалам

Юшаъ ибн Нун алайхиссалам

Ҳизқил (Ҳизқиял) алайхиссалам

Шамўил алайхиссалам

Даўыт алайхиссалам

Сулайман алайхиссалам

Ишаъя алайҳиссалам

Байтул Мақдистиң ўайран болыўы

Европа цивилизациясының басланыўы

Бәний Исрайыл тарийхының даўамы

Зәкария алайҳиссалам

Яҳя алайҳиссалам

Ийса алайҳиссалам

Төртинши бөлим. Мысыр нәбийлери ҳәм цивилизациялары

Фиръаўнлар цивилизациясы

Муўса алайҳиссалам

Фиръаўнлардан кейинги Мысыр

Бесинши бөлим. Арабстан ярым атаўы

Баида араблар

Худ алайҳиссалам

Солиҳ алайҳиссалам

Шуъайб алайҳиссалам

Шуъайб алайҳиссалам ҳәм оның қәўиминиң қыссасы

Бақия араблар

Араблардың Исламнан алдынғы сиясий тарийхы

Отырықшы араблардың патшалықлары

Яман патшалықлары

Арабстан ярым атаўы арқасындағы мәмлекетлер

Ҳижаз

Мәккәның пайда болыўы.

Исмайыл алайхиссаламның қыссасы

Пил жылы. Каабаны бузыўға урыныў

Фатрат заманы – еки пайғамбар аралығындағы дәўир

Нубуўўат хәм рисалаттың мәниси

Пайғамбарлықты Аллаҳ береди

Нәбий хәм расуларға ийман

Пайғамбарлар – инсан

Пайғамбар – әпиўайы адам

Пайғамбарлар гүналардан пәк

Пайғамбарлар – аманатшыл

Пайғамбар ер адамлардан болады

Пайғамбарлар өз қәўими тилинде жиберилген

Пайғамбарлардың бир-биринен абзаллықлары

Пайғамбарлардың ўазыйпалары

Пайғамбарлардың мөжизалары

Екинши бап. Муҳаммад саллаллаҳу алайҳи ўа салламның сийраты

Муҳаммад саллаллаҳу алайҳи ўа салламның жеңилликлери

Пайғамбар саллаллаҳу алайҳи ўа салламның туўылыўы хәм шығысы

Емизилиўи

Хәзирети әмийнаның қайтыс болыўы

Атасы абдулмутталиб қарамағында

Әмекиси әбиў талибтиң қарамағында

Фузул питиминде қатнасыўы

Хадижаға үйлениўи

Мәккә халқының дин-диянаты

Каабаны қайта қурыў

Ҳиро үңгинде

Пайғамбарлықтың басланыўы

Ұаҳий, Қуран хәм пайғамбарлық

Расуллық хәм нәбийлик пенен ўаҳий нәзил болыўының басланыўы

Ұаҳийдиң үзилип қалыўы

Ең дәслепки мусылманлар

Ашықтан-ашық шақырыққа өтиў

Қураны кәриймниң адамларға тәсири

Ўалид ибн Муғийраның Қураны кәрийм ҳаққында айтқан гәплери

Мусылманлардың азапланыўы

Әбиў талиб – нәбий алайҳиссаламның қорғаўшысы

Нәбий алайҳиссаламға кәпирлер тәрәпинен қылынған усыныслар

Ҳабашстан ҳижраты

Ҳабашстанға екинши ҳижрат

Нажашийдиң мусылман болыўы

Ҳамза ибн абдулмутталибтиң

Исламға кириўи

Ҳәзирети умардың исламға кириўи

Қамал

Мөжизалар талап етилиўи

Қапалық жылы

Тоиф сапары

Жинлердин расулуллах саллаллаху алайхи ўа салламға ийман келтириўи

Ҳаж мөүсиминде қатнасыўы

Ясриблилер менен ушырасыў

Биринши Ақаба байъаты

Исро ҳәм мераж ўақыясы

Екинши Ақаба байъаты

Мусылманлардың Мадинаға ҳижраты

Ясрибке Исламның кириў себеплери

Ҳижрат. Ислам мәмлекетин қурыў

Нәбий алайхиссаламды өлтириў ҳаққында мәсләхәт

Мәккәдан шығыў

Суроқа ибн Мәлик қыссасы

Умму Маъбад қыссасы

Ҳижраттың биринши жылындағы әҳмийетли ўақыялар

Нәбий алайхиссаламның Ясрибке кириўи

Ясрибтиң жаңа аты

Ислам жәмийетине тийкар салыў

Жаңа жәмийеттиң ең әҳмийетли негизлери

Урыс ҳәм ғазат ислери

Әскерий ҳәрекет басқышлары

Исламдағы биринши байрақ

Ҳижрий екинши жылдағы ғазатлар

Абдуллах ибн Жаҳштың жиберилиўи

Бадр саўашы

Урыстың басланыуы хәм оның нәтийжелери

Бадр саўашының әҳмийети

Еки жүзлилердиң жүзеге шығыуы

Кудрдағы бәний Сулайм ғазаты

Бәний Қайнуқоъ ғазаты

Ҳижрий екинши жылы болып өткен басқа ўақыялар

Ҳижрий үшінши жылдағы әҳмийетли ўақыялар

Уҳуд саўашы хәм оның себеплери

Уҳуд саўашы ҳаққында пикирлер

Ҳамроул Асад ғазаты

Ҳижрий төртинши жылдағы әҳмийетли ўақыялар

Ҳузайл қәўиминиң сазайын бериў

Әбиў Салама сәрийясы

Ражийъ ўақыясы

Биъру Маъуна ўақыясы

Бәний Назир ғазаты

Ўәделесилген Бадр ғазаты

Ҳижрий бесинши жылдағы әҳмийетли ўақыялар

Даўматул жандал ғазаты

Хандақ (Аҳзаб) ғазаты

Бәний Қурайза ғазаты

Ҳижрий алтыншы жылдағы әҳмийетли ўақыялар

Саҳра арабларының сазайын бериў

Бәний Мусталиқ ғазаты

Ифк ۇақыясы

Худайбия питими хәм Ризўан байъаты

Худайбия питими хаққында

Хижрий жетинши жылдағы әхмийетли ۇақыялар

Патша хәм хәкимлерди Исламға шақырыў

Араб әмирлерине жолланған хатлар

Хайбар ғазаты

Басқа фатхлар

Зәтур-Риқоъ ғазаты

Амр ибн Асс хәм Холид ибн ۇалидтиң исламға кириўи

Қаза умра

Хижрий сегизинши жылдағы әхмийетли ۇақыялар

Муъта ғазаты

Зәтус-Салосил сәрийясы

Мәккә фатхы

Мәккә фатхының әхмийети

Хунайн ғазаты

Тоиф ғазаты

Хижрий тоғызыншы жылдағы әхмийетли ۇақыялар

Табук ғазаты

Ғазат хәм сәрийялар хаққында

Биринши исламый хаж

Елшилер жылы

Хижрий оныншы жылдағы әхмийетли ۇақыялар

Хошласыў хажы

Ҳижрий он биринши жылдағы әҳмийетли ўақыялар

Әҳмийетли сәнелер

Муҳаммад алайҳиссалам пайғамбарлығының инсаниятқа кеңшилиги хәм оның таңқаларлық жақсылықлары

Пайғамбарлық хәм диянатлар тарийхындағы теңсиз хабар

Муҳаммад алайҳиссалам пайғамбарлығындағы мийримниң сан хәм сапа жағынан қуны

Муҳаммад алайҳиссаламның пайғамбарлығы инсаниятты бахытсызлық хәм апаттан сақлап қалған

Пайғамбарлықтың ўазыйпасы

Оның инсаниятты қутқарыў хәм бахытлы қылыўдағы орны. Пайғамбарлар әмелиниң тәбияты

Жәҳилият әсири хәм оның аўдарылыўға хәм өзін-өзи өлтириўге таярланыўының сўўретлениўи

Муҳаммад алайҳиссаламның пайғамбарлығы есабында жаңа әлем

Муҳаммад алайҳиссалам пайғамбарлығының алты инамы хәм олардың инсаният тарийхындағы тәсири

Пәк хәм рәўшан таўхид ақыйдасы

Инсанияттың бирлиги хәм инсаният теңлигиниң тийкары

Инсанның хўрметли хәм уллылығының жәрияланыўы

Ўмитсизлик хәм ырымшылыққа қарсы гўрес.

Инсанда арзыў-ўмитти хәм өзине исеним руўхын пайда етиў

Дин хәм дўньяны жәмлеў, тарқалған сапларды хәм де саўдагерлер жәмәәтлерин бирлестириў

Мақсет хәм идея, әмел хәм гўрес майданын таярлаў

Жаңа әлем хәм инсанның туўылыўы

Ұахыйдың дәрежелери

Хәдис, хәдиси қудсий хәм Қуран

Ислам дини

Ийман – ақыйда

Ислам – шәрият

Ихсан – тариқат

Үшинши бап. Рошид халифалар дәўири

Кирисиў

Рошид халифалар дәўири ҳаққында улыўма сөз

Биринши бөлим. Әбиў Бәкир Сыддық разыяллаху анху

Мусайлима ҳаққында

Әбиў Бәкир разыяллаху анху әмелге асырған уллы ислер

Хәзирети әбиў Бәкирдың қайтыс болыўы

Екинши бөлим. Умар ибн Хаттаб разыяллаху анху

Фатхлар

Хәзирети Умар разыяллаху анхудың тынышлық жолындағы даңқлы ислери

Хәзирети Умар хәм илим

Социаллық тәмийнат

Кәмбағал шаңарақлардың социаллық тәмийнаты

Үшинши бөлим. Усман ибн Аффан разыяллаху анху

Ишки тараўлардағы хызметлери

Фитна

Төртинши бөлим. Әлий ибн Әбиў Талиб разыяллаху анху

Рошид халифалар дәуири хаққында пикирлер

Пайдаланылған әдебиатлар дизими

Екинши китап

Төртинши бап. Умаўийлер дәуири

Биринши бөлим. Бәний Умайяның тәрийпи

Умаўийлер халифалығы

Екинши бөлим. Бәний Умайя халифалары. Муаўия ибн Әбиў Суфян халифалығы

Умаўийлер дәуириндеги фатхлар

Язид ибн Муаўияның халифалығы

Ишки ўақыялар

Карбала ўақыясы

Ҳарра ўақыясы хәм Мадинаны мубах санаў

Екинши Муаўия ибн Язид

Абдуллах ибн Зубайрдың халифалығы

Мухтар Сақафий хәрекеті

Умаўийлер халифалығының қайта тиклениўи Абдулмәлик ибн Марўан

Ўақыялар

Абдурраҳман ибн Ашъас хәрекеті

Ўалид ибн Абдулмәлик

Сулайман ибн Абдулмәлик

Умар ибн Абдулазиз

Язид ибн Абдулмәлик

Ҳишам ибн Абдулмәлик

Ўалид ибн Язид ибн Абдулмәлик

Язид ибн Ўалид ибн Абдулмәлик

Ибраҳим ибн Ўалид ибн Абдулмәлик

Марўан ибн Муҳаммад

Умаўийлер мәмлекетиниң ыдыраўы ҳәм аббасийлер мәмлекетиниң тиклениўи

Бесинши бап. Аббасийлер мәмлекети

Биринши бөлим. Аббасийлер мәмлекетиниң тиклениўи

Екинши бөлим. Аббасийлердиң биринши дәўири

1. Әбул Аббас Саффаҳ
2. Әбиў Жаъфар Мансур
3. Муҳаммад Мәхдий
4. Муўса Хәдий
5. Ҳарун ар-Рашид
6. Муҳаммад Әмийн

Үстемлик ушын гүрес ҳәм Муҳаммад Әмийнниң жеңилиўи

7. Абдуллаҳ Маъмун
8. Әбиў Исҳақ Муътасим
9. Ҳарун Ўасиқ
10. Жаъфар Мутаўаккил

Үшинши бөлим. Ҳижрий II әсирде ажыралып шыққан мәмлекетлер

Төртинши бөлим. Екинши аббасийлер әсири

Әззи халифалар әсири

Екинши аббасийлер әсири халифалары

Әхмийетли ўақыялар. Түрклердиң үстинлиги

Занжийлер қозғалаңы

Қарматийлер ҳәрекети

Қарматийлердиң қулаўы

Буўайҳийлер үстемлиги

Салжуқийлер үстемлиги

Ҳашшашийлер

Заллоқа саўашы

Иқлиш саўашы

Арк саўашы

Тайпалардың патшалары

Крестли атланыслар

Биринши крестли атланыс

Екинши крестли атланыс

Үшинши крестли атланыс

Төртинши крестли атланыс

Балалардың крестли атланысы

Бесинши крестли атланыс

Алтыншы крестли атланыс

Жетинши крестли атланыс

Сегизинши крестли атланыс

Крестлилерге қарсы урыслар

Крестли атланыслар мусылман әлеминиң төменлеўине тийкар болған себеп

Монғоллардың ұайрангершиликтен ибарат саўашлары ҳәм аббасийлердиң қулаўы

Бағдадтың ұайран қылыныўы ҳәм халифаның өлтирилиўи

Монғоллар басып алыўы мусылман әлеминиң түскинликке түсиўиндеги екинши үлкен сыртқы себеп

Бесинши бөлим. Екинши аббасийлер әсириндеги әҳмийетли ғәрезсиз мәмлекетлер

Ҳижрий III әсирдеги мәмлекетлер

Хорасандағы таҳирийлер мәмлекети

Санъадағы яъфурийлер мәмлекети

Зубайдтағы зиядийлер мәмлекети

Табарстандағы зайдийлер (талибийлер) мәмлекети

Мысыр ҳәм Шамдағы тулунийлер мәмлекети

Иран, Ҳират, Маўарауннахрдағы саффарийлер мәмлекети

Маўарауннахрдағы саманийлер мәмлекети

Саъда ҳәм Санъадағы зайдийлер мәмлекети

Мысыр ҳәм Мағрибтеги убайдий-фатимийлер мәмлекети

Масул ҳәм Ҳалабтағы ҳамаданийлер мәмлекети

Буўайхийлер мәмлекети

Мысырдағы ихшидийлер мәмлекети

Биттихтеги Иман ибн Шаҳин мәмлекети

Ғазнаўийлер мәмлекети

Алжир ҳәм Тунистеги зийрийлер мәмлекети

Масулдағы ақийлийлер мәмлекети

Тароблус ҳәм Ливиядағы зинатийлер мәмлекети

Асадийлер мәмлекети

Үлкен салжуқийлер мәмлекети

Алжирдеги Бәний Ҳаммад мәмлекети

Зубайд-Нажаһия мәмлекети

Ҳалабтағы мирдасийлер мәмлекети

Андалусиядағы тайпалардың патшалары

Мағриб хәм Андалусиядағы муробитлер мәмлекети

Ямандағы Сулайхия мәмлекети

Бахрейндеги уюнийлер мәмлекети

Хорезмшахлар мәмлекети

Хорезм Маъмун академиясы

Адандағы Бәний Зурай мәмлекети

Санъадағы ҳамаданийлер мәмлекети

Кийфа қорғаны хәм Мардиндеги Артиқия мәмлекети

Дамашқтағы бурийлер мәмлекети

Ҳижрий VI әсирдеги әхмийетли мәмлекетлер

Мағриб хәм Андалусиядағы муъаххидлер мәмлекети

Шам хәм Мысырдағы зангийлер мәмлекети

Ҳиндстан хәм Аўғанстандағы ғурийлер мәмлекети

Ямандағы Бәний Мәхдий мәмлекети

Мысыр, Шам хәм Ямандағы айюбийлер мәмлекети

Ҳижрий VII әсирдеги әхмийетли мәмлекетлер

Аббасийлер мәмлекетиниң қулауының негизлери хәм себеплери

Умауийлер хәм аббасийлер дәуириндеги кризистиң жуўмағы

Алтыншы бап. Мамлуклер дәуири

Биринши бөлим. Мысыр хәм Шамдағы мамлуклер тарийхы

Теңиз мамлуклери әсири

Теңиз мамлуклери султанлары

Теңиз мамлуклери заманындағы әхмийетли ўақыялар

Бурж мамлуклери әсири

Буржий-черкес мамлуклер султанлары

Мамлуклер хукимдарлығы дәуирине жуўмақлаў

Екинши бөлим. Ислам үмметиниң мамлуклер дәуириндеги жағдайы

Араблар жазирасындағы жағдай

Ҳижаз

Яман

Бәний Расул мәмлекети

Бәний Таҳир мәмлекети

Ямама

Баҳрейн

Оман

Португалиялылардың Оманға бастырып келиўи

Үшинши бөлим. Монғоллар хәм Ирак тарийхы

Монғоллардың Ислам әлеми менен байланыслы ең үлкен басшылары

Ирактағы Элхония мәмлекети

Ирактағы жалаирлар мәмлекети

Ирактағы қара қуюнлылар – биринши түркмен шаңарағы мәмлекети

Ирактағы ала қуюнлылар – екинши түркмен шаңарағы мәмлекети

Темурийлер мәмлекети

Әмир Темурдың атланыслары

Темурдың мийрасхорлары

Төртінши бөлім. Мусылманлар Ҳиндстанда

Ҳиндстандағы Ислам әмирликлери

Ҳиндстандағы Ислам мәмлекетлери

Мамлуклер султанлығы

Халжийлер мәмлекети

Туғлуқийлер мәмлекети

Хизрхония – сәййидлер мәмлекети

Лудийлер шаңарағы

Районлардың патшалары

Бесінши бөлім. Қубла-Шығыс Азия хәм атаўлардағы Ислам

Исламның Малай хәм Индонезияға кириўи

Малай ярым атаўындағы Малакка қулағаннан кейин пайда болған патшалықлар

Ислам Филиппинде

Мусылманлар Қытайда

Қытайда монғол әсири

Ислам Мальдивте

Алтыншы бөлім. Мағриб, Андалусия хәм Батыс Африка

1. Мағриб мәмлекетлери Мароккодағы маринийлер мәмлекети

Бәний Ұаттос мәмлекети

Орайлық Мағриб хәм Алжирдеги Бәний Зайян мәмлекети

Тунистеги җафсийлер мәмлекети

2. Африка 306

3. Андалусия 309

Гренададағы Бәний Наср мәмлекети (Ал-Аҳмар)

Жетинши бап. Усманийлер дәўири хәм хәзирги ўақ

Биринши бөлим. Усманийлер мәмлекетиниң тарийхы

Анадули усманийлерден алдынғы дәўирде

Усманийлер мәмлекетиниң халифа хәм султанлары

Усманийлер халифалығының күш-қүдиретли дәўири

Усманийлер халифалығы хәлсиреў әсирлеринде

Хәлсиреў әсириндеги ең әхмийетли ўақыялар

Усманийлер империясының қулаў басқышлыры

Султан Абдулҳамид II ибн Абдулмажид

Мустафа Камал Ататүрк

Екинши бөлим. Усманийлер дәўиринде Ислам үлкелериниң аўхалы
Арабстан ярым атаўы, Шам хәм Ирак

Ҳижаздағы ашрафлар

Ашраф Хусайн ибн Әлий ибн Муҳаммад ибн Аўн

Саудийлер мәмлекетиниң шөлкемлестирилиўи

Кувейт

Баҳрейн мәмлекетиниң тарийхы

Әҳли Халифа шаңарағы

Қатар мәмлекетиниң тарийхы

Қатардағы Әҳли сәнийлер мәмлекети

Әхли Сәнийдің хәкімлери

Бирлескен Араб Әмирликлери

Омандағы жағдайлар

Яърубийлердің үлкен патшалары

Омандағы Әхли Бусаъид мәмлекети

Бусаъидийлердің ең үлкен султанлары

Яман

Ирак

Шам еллери

Шамдағы Европа колониялығы

Үшінші бөлім. Африканың орта әсирлер тарихы

Нил ойпатлығы, Мысыр хәм Судан

Әлийбек хәрекеті

Францияның Мысыр хәм Шамға хұжими

Мухаммад Әлий

Судан

Мағриб еллери

1. Ливия

2. Тунис

3. Алжир

4. Мағриб

Батыс Африка

Орайлық Африка

Шығыс Африка

Төртінші бөлім. Орта Азия. Монғол мәмлекетінің қалдықтары. Қытай хәм Ҳиндстан ярым атауы

Ирандағы жағдайлар

Ауған еліндегі жағдайлар

Ҳиндстандағы жағдайлар. Ҳиндстанда Бабурийлер императорлығы

Заһириддин Мухаммад Бабур

Кейінгі бабурий императорлар. Хумаюн шах

Жалалиддин Акбар

Жәхәнгир

Шахжәхән

Аврагзеб (Аламгир)

Бесінші бөлім. Кубла-Шығыс Азиядағы жағдайлар

1. Индонезияның исламый патшалықтары. Атча патшалығы

Ява атауындағы Димақ патшалығы

Батыс Явадағы Бунтан патшалығы

Матарам патшалығы

Мукассардағы Фууа патшалығы

Филиппиндегі жағдайлар

Мусылманлар кризисінің үшінші ең аянышлы сыртқы себебі – колонизаторлық саясаты

Колония хәм бағынышлылық жағдайында мәнауият

Мусылман әлеми колония тәсирінде

Мысыр Британия колониясы астында

Миллий азатлық хәрекетлери

Сегизінші бап. Бүгінгі күндегі Ислам әлеми

Биринши бөлім. Бүгінгі күндегі Ислам әлемінің тәрийпі

Екінші бөлім. Ислам әлемінің хақықатлығы хақында пикирлер

Үшінші бөлім. Ислам Бирге Ислесиў Шөлкемине ағза мәмлекетлер

Албания

Аўғанстан

Бангладеш

Баҳрейн

Бирлескен Араб Әмирликлери

Бруней

Буркина-Фасо

Бенин

Габон

Гаяна

Гамбия

Гвинея

Гвинея-Бисау

Алжир

Жибути

Индонезия

Иордания

Ирак

Комор атаўлары

Кувейт

Ливан

Ливия

Мавритания

Малайзия

Мальдив

Мали

Марокко

Мысыр

Нигер

Нигерия

Пакистан

Саудия

Сенегал

Сирия

Сомали

Судан

Суринам

Тунис

Чад

Оман

Қазақстан

Яман

Тәжикстан

Түркменстан

Түркия

Өзбекстан

Қырғызстан

Камерун

Кот-д-Ивуар

Мозамбик

Палестина

Сьерра-Леоне

Того

Уганда

Әзербайжан

Иран

Қатар

Түсіндирме сөзлик

Пайдаланылған әдебиятлар дизими